

Interview of Luboš Studený with Fedor Gál, 16. 02. 2023, in person.

Editorial note: The text is based on spoken dialogue and has been edited only minimally, thus retaining the character of natural speech. For the transcription principles used in this project, see

Editorská poznámka: Text vychází z mluveného projevu a byl jen minimálně redakčně upraven, takže zachovává charakter živé řeči. K principům přepisů rozhovorů v rámci projektu viz

<https://entanglements.ihsan.edu.pl/cs/interview/zasady-transkrypcji-wywiadow-z-rozmowcami-pravidla-pro-prepis-rozhovoru-s-naratory/>

Fedor Gál

00:00:00 Luboš Studený (LS)

Začal bych trochu obecně, ať se můžeme odpíchnout. Jak jste se vlastně dostal ke vědě?

00:00:22 Fedor Gál (FG)

Dělal jsem v chemický fabrice a toužil jsem být vzdělán, tak jsem začal vedle zaměstnání studovat. Když jsem si odkroutil dva roky a dva měsíce vojenský služby, jediný, co mi dovolili v chemický fabrice, bolo studovat Chemicko-technologickou vysokou školou, a tak jsem ji vystudoval, ale inklinoval jsem celý život k společenským vědám, tak jsem si vzal specializaci ekonomika, řízení chemického průmyslu. A když jsem to skončil, můj profesor mi nabídl, ať s ním spolupracuji na chemické fakultě, na katedře ekonomiky. No a já jsem zjistil o sobě, že mě to baví dělat takovýto věci. Začal jsem dálkově dělat aspiranturu ze sociologie, když jsem se vrátil z vojny. Dělal jsem ji na Sociologickým ústavu Slovenské akademie věd. Našel jsem školitele, kterej byl ochotný se mi věnovat. To byl takový trochu „odsunutý“ učitel z katedry sociologie Univerzity Komenského, jmenoval se Ján Pichňa.¹ On byl odsunutý proto, že se věnoval Parsonsovi² a modelu sociálních systémů, což nebylo příliš oblíbený v tom čase a měl porozumění pro to, co jsem chtěl dělat já. A já jsem chtěl dělat formalizovaný simulační modely sociálních systémů, ale abych Pichňovi udělal dobře, tak měl jsem to tak půl na půl. Dělal jsem i tu Pichňovu koncepci, toho Parsonovského přístupu, ale jenom levou zadní no a vedle toho.

¹ Ján A. Pichňa (1929-2018) byl slovenský sociolog, pedagog a odborník na sociologii práce, podniku a personalistiku. Studoval filozofii a historii na Filozofické fakultě Univerzity Komenského (FF UK) v Bratislavě a sociologii se vzdělával soukromě; první pracovní zkušenosti získal na Ústavu práce Slovenské akademie věd. V letech 1968–1994 působil na Katedře sociologie FF UK a později na Trnavské univerzitě. Autor 12 monografií.

² Talcott Parsons (1902-1979) byl americký sociolog, představitel strukturálního funkcionalismu. Vyvinul teorii sociálního konání a AGIL paradigm, analyzující funkce společnosti: adaptace, cíle, integrace a latence. Zavedl koncept „sick role“ pro studium sociálních rolí nemocných. Působil na Harvardu. Mezi jeho hlavní díla patří The Structure of Social Action (1937) a The Social System (1951).

To už jsem našel práci ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, kde našel „azyl“ Josef Alan,³ který neměl zaměstnání v Čechách. Přesněji: Nikdo ho tam nechtěl zaměstnat, protože nebyl pro tehdejší marxisty a leninisty dost kóšer. On patřil do Rychtaříkova⁴ týmu a dělal s Machoninem⁵ na projektu Československá společnost, čili přišel na ten slovenský Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, které byly naprosto předpotopní, a přišel tam člověk, kterej byl vynikající sociolog a vzal mě do party, ani nevím proč. Řekl mi: pojď, budeme dělat spolu. Tak jsem dělal spolu s ním, a jelikož viděl, že mě to táhne k těm modelům tak první, co udělal, že mě Alan poslal do týmu k Miloši Zemanovi,⁶ kterej měl takový undergroundový tým různě „ideologicky závadných“ moudrých lidí.

LS: To už bylo ve Sportpropagu⁷?

³ Josef Alan (nar. 1938) je český sociolog a pedagog, který se zaměřoval na empirickou i reflexivní sociologii. Po studiích historie a filosofie na v Brně a postgraduálním studiu estetiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (UK) působil v Ústavu sociálně politických věd a Výzkumném ústavu sociálního rozvoje a práce. Byl editorem samizdatového časopisu *Sociologický obzor* a po roce 1989 ředitelem Ústavu sociálně politických věd UK a Institutu sociologických studií Fakulty sociálních věd UK. Jeho práce se prolínala mezi analytickou sociologií založenou na kvantitativních datech a narativní sociologií kultury a umění. Spolu s Helenou Třeštíkovou a Alenou Müllerovou založil nadaci *Film & Sociologie*, podporující dokumentární tvorbu se společenskou tematikou.

⁴ Karel Rychtařík (1930-1990) byl český sociolog a pedagog. Absolvoval Vojenskou politickou akademii Klementa Gottwalda (VPA KG) v Praze a působil zde jako vyučující. Do roku 1971 vedl katedru marxisticko-leninské sociologie na VPA KG v Bratislavě. V letech 1970-1989 byl šéfredaktorem *Sociologického časopisu* a v období 1977-1989 ředitelem Ústavu výzkumu veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu

⁵ Pavel Machonin (1927-2008) byl český sociolog a pedagog. Studoval na Vysoké škole politické a sociální v Praze (1945-49) a od roku 1958 působil v Ústavu marxismu-leninismu pro vysoké školy, kde vybudoval tým pro empirický výzkum sociální struktury. Byl vedoucím projektu zkoumajícího československou sociální strukturu 60. let, jehož výsledky vyústily v knihu *Československá společnost* (1969). V období normalizace byl donucen akademickou sféru opustit, pracoval mimo obor až do roku 1987. Po roce 1989 se vrátil k institucionální sociologii, podílel se na výzkumech společenské transformace, sociální struktury a modernizace české společnosti.

⁶ Miloš Zeman (nar. 1944) je český politik, ekonom a prognostik. V 70. a 80. letech pracoval především v ekonomickém výzkumu a poradenských pozicích. Účastnil se aktivně prognostické činnosti a organizace. V roce 1990 se stal zaměstnancem Prognostického ústavu. Byl předsedou české vlády (1998-2002) a předsedou Poslanecké sněmovny (1996-1998). V roce 1993 se stal předsedou České strany sociálně demokratické (ČSSD), kterou vedl až do roku 2001. Po neúspěšné kandidatuře na prezidenta v roce 2003 se vrátil do politiky v roce 2010, kdy založil Stranu práv občanů ZEMANOVCI, kterou vedl až do voleb v roce 2010. V roce 2013 byl zvolen prezidentem České republiky a svůj úřad obhájil i v roce 2018

⁷ V rámci Sportpropagu – servisní organizace tělesné výchovy a sportu – vedl Miloš Zeman oddělení komplexního modelování. To patřilo do „šedé zóny“ české sociologie během normalizace. Zabývalo se prognózou vývoje tělovýchovy a sportu a paralelně provádělo teoretické modelování společnosti a dílčí sociologické výzkumy s účastí externistů. Zaměstnanci i externisté byli sociologové omezení normalizačním režimem, ale mohli pracovat s omezenými výstupy. Oddělení vydalo sborník *Metodologické problémy společenskovědního výzkumu budoucnosti* (1982-83), po němž čelilo kritice. Na počátku roku 1984 bylo oddělení zrušeno.

FG: Ve Sportpropagu. A oni tam dělali takzvané komplexní prognostický modelování, což byly simulační modely sociálních systémů. A to mě chytlo, ale chytlo mě to dočasně. Já si myslím, že byly tři aplikace v Československu udělány. Jednu dělal Miloš Zeman, tu nikdy nedokončil, protože on tam měl nějakých 4000 hodin proměnných, to byl hrozný megaloman. Zpět na Slovensko: Vždycky, když jsme nějakou práci dokončili, tak vždycky nám zrušili tým a úkol. Takže mně se díky tomu, že jsem se přesouval z ústavu do ústavu, tak když nám to zrušili na tom Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, tak jsem se přesunul na Výzkumný ústav životní úrovně a udělal jsem vlastně za těch pět let, než skončil výzkumný cyklus a nás zase rozpustili a vyhnali, tak jsem udělal dvě ukončené aplikace, to byl komplexní prognostický model oblasti práce a komplexní prognostický model životní úrovně. Ty byly publikovány, ty byly ukončeny a pak nás zase vyhnali. Pak jsem šel dělat do Výpočetního střediska Akademie věd, ale to už jsem byl jakoby mazák. Už jsem věděl, co chci, věděl jsem, jak se to dělá. No ale vrátím se k tomu Zemanovi. To byla šílená práce. Prostě my jsme to dělali po nocích a měli jsme programátora, takového matematického člověka v tom týmu, který se jmenoval Vladimír Faifr,⁸ dělal na Státní plánovací komisi, a to byl úřad, který měl prostě počítač, když řeknu, že počítač, tak to byly na tři poschodí a asi 80 lidí kolem toho. Druhý významný člověk v tom týmu byl kromě Zemana Martin Potůček⁹ a já jsem byl jediný Slovák tam v tom týmu.

00:07:15 LS

A vy jste tehdy bydlel v Praze?

00:07:18 FG

Ne, byly to vlaky a bylo to nevyspání, 24 hodin kolotoč. Ale jak šel čas a jak jsem ty dvě aplikace dotáhl dokonce na Slovensko, tak jsem pochopil, že to není cesta, po který chci kráčet. Ty modely simulační, ta inspirace tam byla z první zprávy Římského klubu, tu metodologii rozpracoval Jay Forrester¹⁰ na massachusettském institutu. Ale ty modely

⁸ Vladimír Faifr (?) je český programátor. Vystudoval meteorologii na Matematicko-fyzikální fakultě UK. Následně pracoval na Ústavu výpočetní techniky Státní plánovací komise do roku 1988. Následně pracoval ve Výzkumném ústavu pro vědeckotechnický rozvoj a poté na Ústředním ústavu národohospodářského výzkumu. Spolupracoval se Sportpropagem a po roce 1989 Prognostickým ústavem ČSAV, ministerstvem průmyslu a obchodu a jako finanční analytik v Investiční (později Investiční a poštovní) bance.

⁹ Martin Potůček (nar. 1948) studoval filozofii, matematiku, politologii a sociologii v Brně. V letech 1973–1989 pracoval nejprve v oddělení komplexního modelování Sportpropagu a později na Ústavu sociálního lékařství a organizace zdravotnictví v Praze, kde se věnoval prognózám rozvoje péče o zdraví a využití lidského potenciálu. Po roce 1989 působil na FSV UK, habilitoval se v oboru sociologie a stal se profesorem oboru veřejná a sociální politika. Vědecky se zaměřuje na veřejnou a sociální politiku, reformu veřejné správy a evropskou integraci, s důrazem na důchodovou reformu a sociální strategie. Politicky a poradensky spolupracoval s ministry a vládami ČR a byl aktivní v odborných radách a mezinárodních organizacích.

¹⁰ Jay Wright Forrester (1918–2016) byl americký inženýr a zakladatel oboru systémové dynamiky. Po studiích na University of Nebraska a Massachusettském technologickém institutu (MIT) a strávil

měly tisíc vad. To byla náročnost na data, když nebyly data, tak jste si je musel vymýšlet, tak my jsme vymýšleli, jak najatí. Za pomoci expertních odhadů. Druhá slabina těch modelů: sice byly na několik desetinných čárek, ale nebylo možné predikovat kvalitativní změny, jakékoliv strukturální změny to prostě negenerovalo. No, a to bylo hrozný. Třetí problém, kterej mě trápil, byl, že to byla taková zvláštní magie, který nerozuměli v podstatě ani ti lidé, kteří se mnou pracovali v týmu. Rozumíte, ten aparát byl sofistikovaný, složitý z matematického hlediska, a oni najednou ti sociologové a ti moji kolegové neměli tušení, jak ty data vznikly, to znamená, že oni interpretovali nějaký časový řady od nějakého horizontu, ale vůbec neměli tušení, co je za nimi. Oni mohli interpretovat jenom to, co viděli. Ale jaké to má konceptuální pozadí, jaké to má teoreticky východiska, jaké to má podmínky uplatnitelnosti? To znamená, že my jsme byli specialisté na určité fragmenty v těch simulačních modelech, které byly kvantitativní, vyžadovaly strašně moc dát a nebyly schopny generovat kvalitativní a strukturální změny. Jednoho krásného dne jsem si řekl dost, a začal jsem s Pavlem Fričem¹¹ rozvíjet úplně jiný paradigma prognózování. To už je problémově orientovaný participativní přístup. Ale to jsem začal dělat až na tom výpočetním středisku akademie věd, protože výpočetní středisko byl zvláštní útvar té Akademie. Všechno počítačová maniaci, hlavně oni nevěděli, co je sociologie, že, a tak oni mě dovolili dělat úplně, co jsem chtěl. Úplně, co jsem chtěl. Jo, já jsem si dokonce mohl nakonfigurovat ten tým. Já jsem si tam mohl vybrat z toho týmu lidí, s kterýma má smysl mluvit, a to byl ten Frič, byl skvělý, a to ještě musím říct, že přesně s Pavlem Fričem jsme kámoši dodnes. On učí teď na Univerzitě Karlově, na Katedře sociologie a je dobře. Jednou, na začátku naší spolupráce, jsem šel po chodbě a oslovil mě nějaký bradatý kluk a říká mi "Vy jste Gál?" "Jo" "Nevzal byste mě do práce?" a já mu říkám "proč?" "mě právě vyhodili" a já "kdo vás vyhodil?" "Sabršulová".¹² Ona byla známá hvězda a ředitelka Výzkumného ústavu veřejného mínění. Tak tam takového Friče, který měl vlastní hlavu, nemohli potřebovat. No a s tím Pavlem jsme si hned sedli a začali vlastně tam, kde jsem odmítl ten model třetí.

00:12:07 LS

celou svou profesní kariéru na MIT. Během druhé světové války vedl projekt Whirlwind, kde vyvinul magnetický jádrový paměťový systém, který se stal základem pro moderní operační paměť. V roce 1956 přešel na MIT Sloan School of Management, kde zahájil výzkum systémové dynamiky – metody simulace komplexních systémů pomocí počítačových modelů.

¹¹ Pavol Frič (nar. 1956) je slovenský sociolog. Studoval na FF UK v Bratislavě. Od roku 1983 působil ve Slovenské akademii věd a od roku 1992 vyučuje na Institutu sociologických studií FSV UK v Praze, kde se věnuje občanské společnosti a vztahům českých elit a veřejnosti. Habilitován je jako docent na FSV UK v oboru Veřejná a sociální politika. V současnosti přednáší na Katedře sociologie Fakulty humanitních studií UK a zároveň vede výzkumné projekty a vyučuje problematiku občanské společnosti a participace na Fakultě sociálních a ekonomických studií UK v Bratislavě. Jeho výzkumné zájmy zahrnují občanskou společnost, participaci a veřejnou politiku.

¹² Božena Sabršulová (1931-?) byla slovenská socioložka. Pracovala na Ústavu pro výzkum veřejného mínění při slovenském statistickém úřadě.

Výpočetní střediska, modely participativního prognózování.

00:12:11 FG

Ano, ale nikdo u toho nekecal, ale to byli kluci, kterým bylo úplně jedno, co děláme?

00:12:18 LS

A někdo z vedení Akademie tam do toho nezasahoval?

00:12:22 FG

To naše malinkaté pracoviště se jmenovalo Kabinet teorie vědy a prognóz, šéfa toho kabinetu dělal starší pán, kterej se jmenoval Július Sedliak.¹³ Jeho manželka byla vynikající přírodovědkyně, vědkyně na akademii a on byl vlastně člověk, nevím, jak to mám říct, on znal všechny komunistický papaláše, kolik jich bylo. Se všema chodil někam na víno a byl s nimi kámoš a jemu bylo úplně jedno prostě, co se v tom kabinetu děje. On prostě on měl pocit, že ten Fedor a ten Palo a další jsou pracovní lidé, myslící, protože jsme byli v denním styku a nechal nás. Úplně nás nechal, nikdy jsme s ním neměli žádný konflikt. Dělalí jsme si svý jo a do toho přišla druhá půlka 80. let a já jsem začal lítat v různých projektech, a hlavně v ty Bratislavě Nahlas¹⁴ v takových těch komunitách undergroundových, lidí v Bratislavě a na Slovensku. Jistého dne jsem se rozhodl, že budu na volný noze. Já jsem byl fakticky první člověk.

00:13:51 LS

To mě vždycky zajímalo, jak jste to dokázal?

00:13:56 FG

Formálně to bylo strašně jednoduché. Šel jsem na místní národní výbor a víte, já jsem spoluzakládal takovou malou partičkou z Prahy. Ono se to jmenovalo spolek volných noh spolek lidí, kteří se živí na volný noze, oni byli malíři a překladatelé, ti Pražáci. Takže oni mě řekli, co mám udělat. Já jsem tam byl jediný, co nebyl překladatel, ale bylo nás málo, asi 5 v tom spolku, nikdy jsme ho nezaložili, do toho přišla revoluce. Ale už ale mezitím jsem zjistil, jak se to dělá. Stačilo jet na národní výbor říct, že chci se živit jako svobodný povolání a oni mě zavázali jedinou povinností, abych jim jednou do roka přinesl výkaz příjmů. Naroubovali mi na to daně a měl jsem i sociální a zdravotní pojištění. Já jsem nastoupil na volnou nohu, někdy v 1987, pak přišla Bratislava Nahlas, pak přišlo ledacos.

¹³ Július Sedliak, slovenský politolog a filozof.

¹⁴ Bratislava/nahlas byla slovenská občanská iniciativa, která vyvrcholila v říjnu 1987 vydáním stejnojmenné publikace, jež obsahovala 17 kapitol o přírodním, kulturním a sociálním prostředí a více než 300 doporučení pro zlepšení situace. Iniciativa byla považována za slovenskou obdobu Charty 77, Editorem byl Ján Budaj, vydavateli Mikuláš Huba a Juraj Flamík, celkem se na publikaci podílelo 23 autorů a 84 lidí včetně recenzentů. Publikace vyšla 4. června 1987 v nákladu 1 000 výtisků, později dokopírováno dalších 2 000 a celkově neoficiálně až 60 000 kopií.

Taky jsem se pak ocitnul v listopadu 1989 bez koruny, že jo?

00:15:31 LS

Ten Kabinet teorie vědy a prognóz, z toho se pak nějakým způsobem transformoval ten budoucí prognostický ústav při SAV?

00:15:41 FG

Ne, to byla jiná věc. V Československu nastal boom prognostických prací. V tom čase vznikal v Praze Prognostický ústav ČSAV. Šéfem byl Komárek¹⁵ a on se obrátil na Slovenskou akademii věd, aby byla partnerskou institucí a současně vznikla vize, že ta komplexní prognóza Československa do roku 2010, v tom čase by měla mít součást: prognóza vývoje vědy, prognóza vědecko-technického rozvoje, ekonomická sociální prognóza a tu prognózu vědy nemohli svěřit nikomu jinému než kabinetu teorie vědy a prognóz. To jsme dostali my a vědecko-technickou prognózu dostal ústav, kterej se tak jmenoval. Ekonomickou prognózu dostal ekonomický ústav. Sociální prognózu dostal sociologický ústav a nad tím byla souhrnná prognóza vývoje Slovenska do roku 2010. Tu garantoval ekonomický ústav, k čemu zřídili prognostický oddělení v Ekonomickém ústavu a šéfoval mu smutně proslulý Jozef Markuš.¹⁶ Čili tak to začalo a já jsem ten projekt rozběhl. Mezitím jsem šel na volnou nohu a dokončil ho už pak po mě Palo Frič. Já jsem začínal to prognózování vědy, spolu s Pavlem Fričem jsme nabídli tu metodologii, problémově orientovaného a participativního přístupu. Na té prognóze vědy participovalo asi 700 špičkových vědců, takže jo a ale než to bylo formálně ukončeno, přišla revoluce. To pak dotáhl do nějakých závěrečných fází Palo Frič a já jsem začal dělat politiku.

00:17:50 LS

Tady jak jsme hezky nakousli tu vnitrostátní spolupráci, když jste byl v těch prognostických týmech anebo i před tím, jak moc jste spolupracoval třeba s univerzitami

¹⁵ Valtr Komárek (1930-2013) byl český ekonom, prognostik a politik. Narodil se v Hodoníně v roce 1930 a díky pěstounům přežil holokaust. Vystudoval Ekonomický institut v Moskvě. V 60. letech pracoval ve Státní plánovací komisi a v ekonomické sekci Ústředního výboru Komunistické strany Československa, na Kubě působil jako poradce Ernesta Che Guevary a podílel se na přípravě ekonomických reforem pražského jara. Po invazi pracoval na Federálním cenovém úřadě a následně na Ekonomickém ústavu Československé akademie věd (ČSAV). Od roku 1984 byl ředitelem Prognostického ústavu ČSAV, v listopadu 1989 se stal prvním místopředsedou vlády národního porozumění a posléze působil jako poslanec Federálního shromáždění (FS) za Občanské fórum a ČSSD. Po roce 1992 se stáhl z veřejného života, spolupracoval s vysokými školami, působil jako politický poradce a od března 2011 zastával funkci čestného předsedy ČSSD.

¹⁶ Jozef Markuš (1944-2025) byl slovenský politik a předseda Matice slovenské. Vystudoval Střední zemědělskou školu v Zlatých Moravcích a Vysokou školu ekonomickou v Bratislavě. V letech 1985–1989 pracoval ve Slovenské akademii věd v ekonomickém a prognostickém ústavu. Po roce 1989 působil jako místopředseda slovenské vlády a krátce jako pověřený ministr zdravotnictví, od roku 1990 do 2010 byl předsedou Matice slovenské.

nebo s ostatními ústavy ČSAV?

00:18:05 FG

V Praze na tom oddělení prognostického modelování, to bylo obskurní složení toho týmu. Tam byl Kouba,¹⁷ kterej byl vyhozený odněkud a dělal ekonomiku. Za filozofii tam byl Jiří Hermach, to byl filozof a také vyhozený odněkud. Tam byl Martin Potůček, kterej by zaměstnanec toho oddělení s Milošem Zemanem, hádali se pořád. Vláda Faifr tam byl, to byla Státní plánovací komise. On tam měl kolegu, kterej dělal taky ty programovací věci taky ze strany plánovací komise, ale hlavně ten Zemanův tým měl neformální setkání a na ty neformální setkání chodili prostě šíleně zajímavý lidi.

00:19:30 LS

Ty prognostický čtvrtky ČSVTS¹⁸ nebo jak se to jmenovalo?

00:19:36 FG

Tak nějak. To byly úžasně zajímavý diskuse. Vyšel sborník z těch diskusí a potom, když vyšel ten sborník, to vydala Strecková,¹⁹ taková tolerantní komunistka, v Brně měla ústav pro nevýrobní sféru a ona to pod svou značkou a na svým ústavu, vydala, protože to byla taková velice komunikativní a tolerantní ženská, ale byla šéfka, byla v komunistický straně. Tak ona nám to vydala pod svou značkou instituce, za „odměnu“ jí pak to oddělení zrušili, po tomto sborníku. V tom sborníku, když si ho otevřete, tak tam máte jména skoro všech lidí, kteří chodili na ty diskuse.

00:22:07 LS

Takže ta prognóza vědy, která se pak objevila v Komárkově prognóze?

00:22:14 FG

¹⁷ Karel Kouba (1927-2013) byl český ekonom. Po studiích působil na pražských školách a v Ekonomickém ústavu ČSAV, krátce i na Kalifornské univerzitě v Berkeley. V 60. letech se podílel na návrzích ekonomických reforem a spoluautorsky na knize *Hospodářský růst v ČSSR*. Po normalizaci byl nucen odejít z akademie, pracoval v ČKD, psal samizdat a organizoval semináře. Po roce 1988 nastoupil do Prognostického ústavu ČSAV a po roce 1989 vedl Institut ekonomických studií FSV UK.

¹⁸ Československá vědeckotechnická společnost byla celostátní dobrovolnická zájmová organizace a členská organizace Národní fronty ČSSR. Organizace vznikala od roku 1955 z oborových vědeckotechnických společností při ČSAV a v roce 1959 byla vyčleněna z ČSAV a transformována na jednotnou celostátní organizaci při Revolučním odborovém hnutí. Společnost se zaměřovala na vědeckotechnický rozvoj hlavních článků národního hospodářství, organizovala konference a mezinárodní sympozia a podporovala zvyšování technické úrovně svých členů i pracovníků československého průmyslu.

¹⁹ Yvonne Strecková (1934-2006) byla česká ekonomka, politička a vysokoškolská profesorka. Byla zakladatelkou Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity a dlouhodobě se věnovala problematice efektivnosti veřejného sektoru. Zastávala post náměstkyně ministra vnitra pro reformu státní správy, kde prosazovala modernizaci a profesionalizaci státního aparátu.

To byla kravina. Nám bylo jasné, že Slovensko je periferie světové vědy, že se tam nedělá žádná světová věda a když ji dělá někdo, tak to jsou jednotlivci jako Ladislav Kováč,²⁰ evoluční biolog, kterého vyhodili a 20 let nemohl dělat vědu. Ale to, co můžete dělat na těch periférii vědy, je, že můžete diagnostikovat potenciály rozvoje vědy. To znamená, že můžete diagnostikovat, jak je na tom organizační potenciál, informační potenciál, materiálně technický potenciál, personální potenciál. To jsme my dělali. Kde jsou ti lídři, co mají v těch laboratořích? S jakými informacemi pracují? Teda my jsme dělali prostě přírodní technické vědy, primárně společenské vědy, téměř nezajímavý. To nám bylo jasné, jaká je tam situace.

00:23:28 LS

Ted' bych se podíval na zahraniční spolupráci. Vím o tom článku ve Futures, takže minimálně něco tam bude.

00:23:38 FG

To zapomeňte. Já jsem poprvé v životě vycestoval v roce 1990, poprvé v životě za hranice, no to jsem měl už 41 nebo kolik let. To jsem měl mít uzavřenou vlastně svou profesionální dráhu nějak a moje první vítězství, pokud jde o zahraniční vědu. Na to výpočetní středisko Slovenské akademie věd bylo, že mi odsouhlasili nákup časopisu Futures. To bylo první zahraniční, anglicky psané, které jsem četl a tam jsme pak publikovali s Pavlem Fričem, to problémově orientovaný participativní prognózování a v nějakým jiným žurnálu, World Futures, jsme publikovali se Zemanem, Potůčkem a Faifrem článek o metodologii komplexně prognostického modelování. Nejdřív bylo to KPM. Ale když jsme publikovali v zahraničí, tak jsme byli hrozně pyšní, protože to byl málem trestnej čin. Ale já jsem zahraničního odborníka v životě neviděl do roku 1990.

00:25:06 LS

A jak bylo těžký publikovat ten článek?

00:25:08 FG

Vůbec to nebylo těžký. My jsme tam poslali článek a překládala nám to moje kámoška Jarka Perlakiová,²¹ která se živila tím, že dělala simultánní překlad i pro nějaký firmy. Ona nám to přeložila a poslala. Ten článek prostě vyšel, jeden i druhý.

²⁰ Ladislav Kováč (nar. 1932) je slovenský biochemik, pedagog a politik. Studoval biochemii na Univerzitě Karlově a působil na UK v Bratislavě, za normalizace byl odstaven a pracoval mimo akademii. V letech 1967–1989 působil jako hostující profesor v USA, Německu, Francii, Švédsku a Argentině. Po sametové revoluci byl ministrem školství ve vládách Milana Čiče a Vladimíra Mečiara a krátce poslancem Sněmovny lidu FS. Od roku 1993 se věnuje výuce a výzkumu na Univerzitě Komenského, zabývá se kognitivní biologii, politickými a sociálními studiemi a vydal knihu *Prírodopis komunizmu*.

²¹ Jaroslava Perlakiová, slovenská překladatelka a tlumočnice.

00:25:33 LS

To je krásný.

00:25:34 FG

Já nevím, jestli to je krásný.

00:25:40 LS

Nikdy jste nedělali žádný akce, že by někdo ze zahraničí přijel za vámi, mimo Československa, z Východu nebo i ze Západu?

00:25:52 FG

Tak v tom případě jo. Když už jsem byl na to Výpočetním středisku Akademie věd, ale i předtím, když jsem byl na tom Výzkumným ústavu pro životní úroveň, tak jsme se zúčastnili asi dvou. Já si pamatuji na dvě konference. Jedna byla v Kyjevě a jedna byla v Jerevanu. Ta konference v tom Kyjevě byla hrozně důležitá, a to byla první, kterou jsem navštívil, protože tam pracovala parta, která dělala teorii vědy a náčelníkem ty party byl Gennadij Michajlovič Dobrov.²² On se věnoval expertním odhadům. To byl člověk charismatický. On napsal několik knih o teorii vědy, několik knih o expertních odhadech a my jsme díky této inspiraci vlastně dělali ty rozhovory s vědci na Slovensku, abychom měli alespoň trochu kvalitnější údaje z těch expertních odhadů. Tak to jsem byl v Kyjevě na konferenci. První moje cesta do zahraničí. Tam jsem se skámošil s jistým Kolčanovem,²³ kterej inklinoval k těm formalizovaným modelům, ale současně i inklinoval k emigraci. Já jsem dostal toho Vladimíra Kolčanova na pracovní pobyt do Bratislavy na naše pracoviště k tomu Sedliakovi. My jsme dokonce napsali knihu o prognostickém modelování. Vyšla před revolucí a jmenovala se "Prognostické modelování vědy" nebo "Prognózování ve vědě", vydala to akademie. Ten Kolčanov použil tu Bratislavu, a to naše pracoviště jako přestupnou stanici a pak emigroval do Francie. Já jsem se s ním chvíli psal a po mnoha letech jsme se i viděli. Přišel do Prahy s manželkou. Já už jsem byl bůhví kde hlavou a fyzicky. Už jsem byl v Praze. A on ještě pořád dělal ty prognostický modely, pořád dělal ty formalizovaný modely pro různé firmy v zahraničí. Čili on se uchytil. Mezitím jejich dcera vystudovala politologii někde ve Švýcarsku, to jsou úplně jiný životní příběhy.

²² Gennadij Michajlovič Dobrov (1929-1989) byl ukrajinský vědec a korespondenční člen Akademie věd Ukrajinské SSR, zakladatel ukrajinské školy vědy o vědě a dějin vědy. Byl pionýrem scientometrie, systémové analýzy a informačního modelování vědecké komunikace. Jeho monografie *The Science of Science* byla v Sovětském svazu několikrát přetištěna a přeložena do mnoha jazyků. Působil jako expert UNESCO a RVHP, vedl řadu mezinárodních výzkumných projektů a byl členem několika redakčních rad významných časopisů.

²³ Vladimír Lavrentěvič Kolčanov (?-?), ruský vědec, který se věnoval problematice ekonomiky a řízení národního hospodářství. V roce 1984 obhájil disertační práci na téma Problémově orientovaná tvorba vědecko-technického potenciálu s využitím simulačního modelování a získal titul kandidáta technických věd.

00:29:28 LS

Že byste si třeba dopisoval, nebo jste chtěl od nějakých jako zahraničních lidí třeba i jejich literatury, toto neprobíhalo?

00:29:36 FG

Ne, akorát se na mě obrátil jednou jeden ruský emigrant, s kterým jsem se seznámil právě v tom Jerevanu, on pak utekl do Spojených států a jednou mi napsal, jestli mu nemůžu poslat literaturu takovou a takovou, tak se mu nabalil balík knih, které k němu nikdy nepřišly. Žádný další kontakt s odborníkem jsem v tom čase neměl.

00:30:12 LS

Je mi to jasné, takže ani žádný takový ty kontakty s organizacemi, jak tehdy byla ta World Future Studies Federation?

00:30:22 FG

Nic takového.

00:30:25 LS

Jak jsme mluvili o těch Futures, vy jste mluvil o té inspiraci. Jak dobrý přístup byl k zahraniční literatuře?

00:30:39 FG

Přístup číslo jedna byl přes překlady, které se dělaly. Nejinspirativnější překladová instituce byl Petrusek²⁴ a Alan, kteří překládali pro samizdatový Sociologický obzor. Ale paradoxně druhý zdroj byl Ústav marxismu-leninismu v Bratislavě, kterej se rozhodl, že bude vydávat zprávy Římského klubu ve slovenském překladu. To znamená, že jestli někdo první vydal něco z toho, tak to byli oni z Ústavu marxismu leninismu. Tehdy tam pracoval i Petr Weiss,²⁵ kterej tam byl výzkumný pracovník. Oni byli komunisti jak hovořilo že jo, ale četli a překládali literaturu. Já jsem od nich dostal Irvin László *Cíle pro*

²⁴ Miroslav Petrusek (1936-2012) byl český sociolog a pedagog, který se podílel na obnově české sociologie po roce 1989. Studoval filosofii a historii v Brně a v 60. letech se věnoval sociometrii a metodologii sociologického výzkumu. Během normalizace byl politicky perzekuován, působil v knihovně FF UK a v samizdatu vydával *Sociologický obzor*. Po roce 1989 se vrátil do akademického života, stal se profesorem, byl děkanem FSV UK a prorektorem UK a významně přispěl k rozvoji sociologického kánonu a výuky sociologie v ČR.

²⁵ Peter Weiss (nar. 1952) je slovenský diplomat a bývalý levicový politik, který v letech 2013–2020 zastával funkci velvyslance Slovenska v České republice. Vystudoval FF UK v Bratislavě a od poloviny 70. let působil v Ústavu marxismu-leninismu Komunistické strany Slovenska (KSS). Během sametové revoluce se výrazně zviditelnil díky ochotě veřejně diskutovat o roli komunistické strany. Po roce 1990 vedl transformaci KSS na Stranu demokratickej ľavice a byl jejím předsedou do roku 1996. Po politické kariéře se věnoval diplomacii a vysokoškolské pedagogice.

lidstvo,²⁶ Naisbitt *Megatrendy*.²⁷ První zprávu Římského klubu myslím, že také vydali.

00:31:54 LS

Takže to všechno bylo ve slovenském překladu?

00:31:59 FG

Jo, v nákladě nějakých 200 kusů nebo já nevím. To byl zdroj číslo jedna a zdroj číslo dva jsou, Alan, Petrusek, samizdat. Dále to pak byly překlady do ruštiny. My jsme za komunismu každé úterý stáli v řadě před Ruskou knihou, kde přicházely novinky. A Rusové nerespektovali autorský práva. To znamená, že oni, když se rozhodli, že vydají knížku, tak ji vydali. Nezaplatili autorům ani kačku. Já jsem koupil ruský překlad a tam jsem si koupil Forresterovy základní práce. Tam jsem si koupil jeho knížku, *Dynamika světa, dynamika podniku*.²⁸ Tam jsem si koupil Meadowse.²⁹ Ty knížky, byly normální překlad a od originálu se lišila jediným, že nějaký čurák tam napsal ideologický kec, jaké to je buržoazní svinstvo. Jak je zapotřebí to odsoudit a číst. Ale ten překlad byl normální, tam bylo vše.

00:33:28 LS

Tomu se říkalo sendvičová metoda.

00:34:04 FG

Tak ono toho sendviče nebylo zas tolik.

LS

Takže ta primární areálová oblast literatury, ze které jste čerpal, byli ti, které jste jmenoval? Forrester a tak?

FG

A prostě lidé, s kterými jsem udržoval přátelský a pracovní vztahy, to byly velice informovaní a moudří lidé a ty diskuse byly skvělé, a to byly neformální kontakty.

00:34:27 LS

²⁶ Laszlo, Ervin. Cíle pro lidstvo: zpráva pro římský klub o nových horizontech globálního společenství. Překlad Pavel Nováček. Přírodověd. fak. Univ. Palackého, 1992.

²⁷ Naisbitt, John, and Patricia Aburdene. *Megatrendy 2000: desať nových smerov na deväťdesiate roky*. Překlad Jozef Kot. Bradlo, 1992.

²⁸ Forrester, J. *Mirováá dynamika*. Přeložili A. N. Voroščuk a S. A. Pegova. K vydání připravili D. M. Gvišiani a N. N. Mojsejev. Předmluvu napsal D. M. Gvišiani, doslov N. N. Mojsejev. Moskva: Nauka, 1978.

²⁹ Meadows, Donella H., Dennis L. Meadows, a Jørgen Randers. *Predelami rosta: Predotvratit' global'nuiu katastrofu. Obespečit' ustojčivoje buduše: Učebnoe posobie*. Přeložil z angličtiny G. A. Jagodin a kol. Pod redakcí G. A. Jagodina. Moskva: Progress; Firma "Pangeja", 1994.

Trošku bych se zastavil u té prognostiky ještě. Jak jste začal dělat to participativní prognózování. Neměl jste pak nějaký jako střety ohledně toho? Protože to je úplně jiný přístup, než to, co dělal Komárek a spol.

00:34:47 FG

To budete žasnout, když vám to řeknu. Ještě na tom výpočetním středisku po mě nikdo ani nezavádil. Oni tam dávali dohromady první řídicí počítač v československý provenience. Oni kašlali na to, co tam dělá nějaký sociologický tým, je to nezajímalo vůbec. Jsme si dělali opravdu, co jsme chtěli a teď vám řeknu, tu absurditu. Já jsem si tam vybral lidi, kteří se mnou dělali, když jsme odcházeli z Výzkumného ústavu životní úrovně, to nejlepší, co tam bylo, tak jsem stáhnul na tu Akademii věd jako například Zora Butorová, velice osvícená sociologička, nakontaktována na tu dobrou, nejkvalitnější část těch sociologů na Slovensku. V tom čase to byl například Soňa Szomolányiová,³⁰ Vlado Krivý³¹ a takoví lidé. To byli největší oponenti. Ono se jim zdálo, že to, co dělám, nemá se sociologií nic společného. A ono to opravdu nemělo se sociologií nic společného. To nebyla sociologie. Moje hádky s tou Zorou Bútorovou,³² která je dodnes moje skvělá kámoška. Její manžel je Martin Bútor,³³ kterej byl velvyslanec v Spojených státech po revoluci a průkopník typu první terapie léčení alkoholismu. Jeho taky vyhodili odněkud, tak dělal protialkoholické léčení, ale oni mě žrali nervy systematicky. Jim pořád vadilo, že to s teorií sociologie nic nemělo, a kdybych neměl Pavla Friče, tak nic neuděláme. Když si odmyslím to, že nás dvakrát vyhodili z toho ústavu práce a výzkumného ústavu životní úrovně a že nám tím pomohli vlastně, protože jsme pokračovali dál na jiný půdě po svých. Řekl bych, že ta oficiální ideologická bariéra, bylo vidět, že je, a kašlali jsme

³⁰ Soňa Szomolányi (nar. 1946) je slovenská politoložka a socioložka, profesorka politologie na FF UK v Bratislavě. Po absolvování sociologie v roce 1971 působila na katedře sociologie, vedla Institut středoevropských studií a pracovala ve Slovenské akademii věd, kde se zaměřovala na demokratizační procesy na Slovensku po roce 1989. Přednášela také na univerzitách ve Švýcarsku, Švédsku a na Středoevropské univerzitě v Praze. Aktivně se vyjadřuje k politické situaci na Slovensku, zejména k hrozbám pro právní stát a demokratické instituce.

³¹ Vladimír Krivý (nar. 1948) je slovenský sociolog. Po studiu a doktorandském studiu sociologie na FF UK v Bratislavě pracoval jako výzkumník v Československém výzkumném ústavu práce a poté na katedře sociologie FF UK v Bratislavě. Od 90. let se soustředil na výzkum volebního chování, hodnotových orientací a regionálních rozdílů na Slovensku, působí také v Sociologickém ústavu SAV.

³² Zora Bútorová (nar. 1949) je slovenská socioložka, dlouhodobě zaměřená na politickou kulturu, genderové otázky a transformaci společnosti po roce 1989. Po studiích sociologie na UK v Bratislavě pracovala ve výzkumných ústavech a na SAV, od 90. let se věnovala výzkumu politických postojů a změn v životě žen. V roce 1997 spoluzaložila Inštitút pre verejné otázky, kde působí jako analytička, a přednášela také na Trnavské univerzitě.

³³ Martin Bútor (nar. 1944) je slovenský sociolog, politik a diplomat, který se dlouhodobě angažuje v otázkách lidských práv a demokratizace. Po studiích sociologie na UK v Bratislavě pracoval jako nezávislý sociolog a spisovatel, během sametové revoluce se podílel na zakládání hnutí Veřejnost proti násilí (VPN) a spolupracoval s prezidentem Václavem Havlem. V 90. letech vyučoval na UK v Praze a Trnavské univerzitě, spoluzaložil slovenský Institut pro veřejné otázky a působil jako jeho prezident. V letech 1999–2003 byl slovenským velvyslancem v USA, kde podporoval vstup Slovenska do NATO, a v roce 2004 kandidoval na prezidenta Slovenské republiky.

na něj a že to co jsem prožíval emocionálně, byly spíš ti přátelský konflikty ohledně toho přístupu a jeho disciplinárního zakotvení. Jo, já jsem nikdy nebyl sociolog, Já jsem doktor ekonomických věd, docent sociologie, inženýr chemie a nikdy jsem nebyl ani chemik, ani sociolog, ani ekonom. Mě to táhne k těm věcným problémům a ty nejsou disciplinární.

00:38:23 LS

To je pravda. Ale takových lidí je málo, no a právě to, co taky jsem si vždycky myslel, že proto prognostika vlastně podobně jako kybernetika s tím širokým záběrem zašla na úbytě ve větší možnosti, protože to všichni právě jakoby řešili ty disciplinární hranice.

00:38:58 FG

No víte co. My jsme měli u toho Zemana v tom týmu velkého nepřítele, a to byl Václav Klaus³⁴, kterému strašně zase vadilo, nejen že to není sociologie, ale že to není ekonomie. To bylo hrozný ho pozorovat, upřímně vám řeknu, hrozný.

Ale jistým způsobem to chápu, ty averze těch disciplinárních odborníků a jistým způsobem se to nezastavilo. Já tam mám pár kámošů v akademický sféře a ten vývoj pokročil do tak absurdní roviny, že i v ty sociologii, v konkrétní oblasti existuje tolik praxí, tolik konkurujících si přístupů...

00:39:49 LS

Tady k tomuhle mě ještě napadá, jestli jste byl, asi ano, dělal jste sociální systémy, jak

³⁴ Václav Klaus (nar. 1941) je český ekonom a politik, který sehrál klíčovou roli v transformaci Československa po pádu komunismu. V roce 1991 spoluzaložil Občanskou demokratickou stranu a stal se jejím prvním předsedou. V letech 1992–1998 byl předsedou vlády České republiky, kde prosazoval ekonomické reformy vedoucí k tržní ekonomice. V roce 2003 byl zvolen prezidentem a funkci vykonával i v druhém období do roku 2013. Je známý svými euroskeptickými názory a kritikou klimatické změny.

moc ovlivnili vás lidi jako Bertalanffy,³⁵ Ashby,³⁶ Wiener?³⁷

00:40:04 FG

Samozřejmě to jsem měl sežráno, ale kupodivu ten Wiener vyšel i česky, že jo. Ty základní protagonisté vyšli i slovensky a česky, to poprvé. Podruhé se hodně mluvilo v těch neformálních spolcích. Já jsem odrostl na teorii systému, kdybyste se mě zeptal, co bylo mi původní paradigma, čemu jsem věřil, to byla teorie systémů. Mezitím jsem se ocitnul někde úplně jinde, ale v těch 80. letech, jsem byl hlavně vyznavač teorie systémů. My jsme se s Pavlem Fričem hádali do němoty, jestli je systém celek, nebo není celek. Nebyli jsme úplně pitomý z těch formalizací a z těch rovnic. Ty protagonisté tady žili, pro teorii systémů Habr,³⁸ pro prognostiku Šulc.³⁹ Jejich problém spočíval v těch podmínkách, ve kterých pracovali. To znamená, že oni byli kompilátoři, oni se nikdy nedostali k tomu, aby prostě tu prognózu vytvořili. Já jsem si vážil, Habra jako člověka, kterej píše o teorii systému a Šulce, kterej píše o prognostice.

³⁵ Ludwig van Bertalanffy (1901-1972) byl rakouský biolog a filozof, zakladatel obecné teorie systémů, která zkoumá interakce mezi komponentami systémů a našla uplatnění v biologii, kybernetice i sociálních vědách. Studoval filozofii, umění a biologii ve Vídni a Innsbrucku, v roce 1934 získal habilitaci z teoretické biologie. Po stipendiu Rockefellerovy nadace pracoval v USA a později působil na univerzitách v Londýně, Ottawě, Calgary, Los Angeles a Buffalu. Jeho práce zasahovala do mnoha oborů, od psychologie po sociologii. Snažil se vytvořit jednotný konceptuální rámec pro různé disciplíny

³⁶ William Ross Ashby (1903-1972) byl britský psychiatr, významná postava kybernetiky a systémové teorie. Po studiu medicíny na Sidney Sussex College v Cambridge se stal klinickým psychiatrem a později výzkumným patologem. V roce 1947 začal pracovat jako ředitel výzkumu v nemocnici Barnwood House v Gloucesteru, kde vytvořil homeostat – přístroj schopný adaptace na změny prostředí, což ilustrovalo jeho známý zákon požadované rozmanitosti. Ashbyho nejvýznamnější díly jsou knihy *Design for a Brain* (1952) a *An Introduction to Cybernetics* (1956), které položily základy kybernetiky jako vědecké disciplíny. V roce 1960 se stal profesorem na University of Illinois a v roce 1970 odešel do důchodu. Jeho práce ovlivnila nejen oblast kybernetiky, ale i teorii řízení a teorie systémů.

³⁷ Norbert Wiener (1894-1964) byl americký matematik, filozof a zakladatel kybernetiky. Studoval na Tufts College, Cornell University a Harvardu. Ve své knize *Kybernetika aneb Řízení a sdělování u organismů a strojů* z roku 1948 popsal zpětnovazební mechanismy v živých organismech i strojích, čímž položil základy pro teorii řízení a umělou inteligenci. Jeho práce ovlivnila širokou škálu oblastí včetně informatiky, biologie a filozofie. Byl profesorem matematiky na MIT a autorem několika knih, včetně *The Human Use of Human Beings*, kde se zabýval etickými otázkami spojenými s technologickým pokrokem.

³⁸ Jaroslav Habr (1911-1988) byl český ekonom a pedagog. Působil jako profesor na obchodní akademii, rovněž byl vedoucím katedry programování. Jeho odborná práce se soustředila na aplikaci moderních metod do ekonomického vzdělávání a praxe.

³⁹ Ota Šulc (1932-?) byl český ekonom a futurolog/prognostik. Po studiích na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze pracoval v podnicích a výzkumných institutech jako plánovač a ekonom. V roce 1965 se zapojil do skupiny zabývající se ekonomikou technického rozvoje na Vysoké škole ekonomické v Praze. Během reformního roku 1968 a invaze pobýval na University of Manchester; po návratu krátce působil v Sovětském a poté v Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV. Přizpůsobil se normalizačnímu prostředí a v roce 1970 se na ústavu stal vedoucím oddělení prognóz a pokračoval v akademické práci až do roku 1989. Po revoluci ČSAV opustil.

00:42:05 LS

Ještě k těm novým zastřešujícím teoriím měl, co jste si myslel tehdy o vědeckotechnický revoluci a Richtovi a jeho *Civilizaci na rozcestí*?⁴⁰

00:42:13 FG

Alan, o kterém jsem už mluvil, byl součástí toho týmu například. Jungmann⁴¹ byl součástí toho týmu. Možný⁴² byl součástí toho týmu. Já si vlastně pamatuji, Richtův pokus byl pro mě inspirující lidmi, kteří tam dělali a které jsem měl rád a vážil si je.

00:44:00 LS

Myslím, že jsem vyčerpal své otázky. Doufám, že jsem nevyčerpal i Vás.

[change of files]

00:00:00 FG

Já jsem měl jednu oblíbenou sentenci, kterou jsem převzal od jistého Pavla Hoffmanna, to byl ekonom, který garantoval v časech té souhrnný prognózy ekonomickou prognózu. On pak po revoluci dělal prvního místopředsedu federální vlády zodpovědného za ekonomickou reformu, byl to moudrý chlap, už nežije dávno a on ty ekonomické prognózy napsal. To, co potřebuje tato ekonomika, československá socialistická, je nadkritické množství systémových změn, jediným úderem nejpozději zítra. Já si to pamatuji 35 let tuto větu. Já jsem si ke konci 80. let kladl jedinou otázku. Kdo bude ten subjekt, kterej uštědří tomu systému ten úder na solar plexus, aby to způsobilo to nadkritické množství systémových změn jediným úderem a nejpozději zítra? A tam jsem mi v hlavě zrodila ta idea a zesíťování ostrovů pozitivní deviace. Ten pojem ostrovy pozitivní deviace to znáte asi, ale to zesíťování. Není jasné, kdo je autor toho pojmu, jestli to je Martin Bútora nebo Soňa Szomolányi. Podle mě to je Martin Bútora a já jsem se prakticky setkal s tím pojmem ostrovy pozitivní deviace pro prognózy rozvoje vědy na

⁴⁰ Richta, Radovan, a kol. *Civilizace na rozcestí: společenské a lidské souvislosti vědeckotechnické revoluce*. 1. vyd. Svoboda, 1966..

⁴¹ Bohumil Jungmann (1940-1993) byl český sociolog. Vystudoval historii a bohemistiku na FF UK. V letech 1963–1969 pracoval v Ústavu marxismu-leninismu pro vysoké školy UK, později působil v Ústavu pro výzkum veřejného mínění ČSAV a jeho nástupnickém Kabinetu při Federálním statistickém úřadu. Po vyloučení ze státních výzkumných institucí pracoval ve Výzkumném ústavu sociálního rozvoje a práce (1973–1989). Po roce 1989 se stal ředitelem Institutu pro výzkum veřejného mínění v Praze.

⁴² Ivo Možný (1932-2016) byl český sociolog a pedagog, zakladatel Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity (FSS MU) a první děkan této fakulty. Je považován za zakladatele „brněnské sociologické školy“ a specializoval se na sociologii rodiny, intimity a sociální politiku. Po politickém zákazu výuky v roce 1969 působil jako výzkumný pracovník a manželský poradce, po sametové revoluci obnovil akademickou činnost, stal se profesorem a vedl katedru sociologie. Aktivně se podílel na vzniku mediálních studií a žurnalistiky na FSS MU, byl členem Učené společnosti ČR a několika mezinárodních akademických institucí.

Slovensku a najednou jsem v těch sračkách v té slovenský akademický obce, narazil na lidi, kteří byli jako z toho výpočetního střediska Akademie věd, který dělali špičkovou práci. Anebo ten Ladislav Kováč, který dělал tu evoluční biologii, ale byl jedním z adeptů na Nobelovu cenu v 80. letech za svou práci. Pak ho vyhodili a dělал nějakým laboratoře. Napadlo mě to zesílení ostrovů pozitivní deviace. Že se musejí zesít'ovat'. Kdo jsou ty ostrovy pozitivní deviace? To nejsou jenom ty Kováčové a ty matematici a programátoři. To byl na Slovensku takový ten vědecký a umělecký underground, spisovatelé, malíři, kteří nemohli vystavovat a scházeli se, ať dělali jo a na Slovensku to byli ochránáři přírody. To byly ekologičtí aktivisté. A Bratislava Nahlas z toho vznikla. Kupodivu, na Slovensku dissent nesehrál nikdy, nikdy významnou roli a byl to tenhle ilegální katolický proud, dissent, křesťanský, underground umělecký a vědecký, ochránáři přírody a mezi nimi tu vytáhla těch 5 signatářů Charta 77. Víc jich nebylo a z těch pěti se tři pak ukázali jako nacionalisti. Čili zesít'ovaný ostrovy pozitivní deviace. Z toho jsem si udělal heslo v 1989. To byla i pravda toho listopadu 1989 na Slovensku. Kdybyste se podívali na složení těch prvních lidí, úplně prvních lidí, který zakládali Verejnost proti násiliu, tak tam byla většina těch lidí z Bratislavy Nahlas. Jediný, který tam zůstal do dnešního času, protože někteří zemřeli a někteří jsou zase zpátky v těch svých bublinách, je Jan Budaj⁴³ kterého pak vyhodili z kandidátky prvních svobodných voleb. Podepsal spolupráci s StB. To jsou ty paradoxy toho dějinného vývoje, že?

00:04:33 LS

To byla tehdy velká kauza.

00:04:35 FG

No to byla kauza, která mě dostala do Prahy. Já bych tady nežil. Mečiar,⁴⁴ Budaj a podobní.

⁴³ Ján Budaj (nar. 1952) je slovenský politik a bývalý ministr životního prostředí, působící ve vládách Igora Matoviče a Eduarda Hegera v letech 2020–2023. Na konci 70. let zakládal nezávislé kulturní a ekologické iniciativy v Bratislavě, včetně DISPu a samizdatového periodika Kontakt. Aktivně spolupracoval s podzemní církví, Chartou 77 a polskou Solidaritou a spoluzaložil hnutí Verejnost' proti násiliu, jehož se stal hlavním mluvčím a později předsedou. V letech 1998–2002 byl poslancem Národní rady SR za Slovenskou demokratickou koalici.

⁴⁴ Vladimír Mečiar (nar. 1942) je slovenský politik. Do politiky vstoupil v 60. letech, po sametové revoluci se stal ministrem a později premiérem, vedl transformaci Slovenska po rozpadu ČSFR a stál v čele Hnutí za demokratické Slovensko. Jeho vlády v 90. letech provázely kontroverze, včetně únosu syna prezidenta Kováče a amnestií spojených s politickými spory, což vedlo k mezinárodní izolaci Slovenska. Po roce 2000 se neúspěšně ucházel o prezidentský úřad a jeho strana postupně ztrácela podporu, až v roce 2014 zanikla. V roce 2019 plánoval návrat do politiky s novou stranou, nakonec však kandidaturu stáhl.